

TEKIJÄNOIKEUDET HALTUUN

ESITYKSEN SISÄLTÖ

- Mitä tekijänoikeus on?
- Miten voin hyödyntää aineistoja opetuksessa?
- Miten opetan tekijänoikeuksia?

Mitä tekijänoikeus on?

- Luovan työn suojaa
- Laissa annettu oikeus sille, joka on tehnyt teoksen
Tekijä saa päättää, miten hänen teostaan käytetään
- Mahdollistaa, että luovan työn tekijät voivat saada palkkaa työstään

Tekijän yksinoikeus

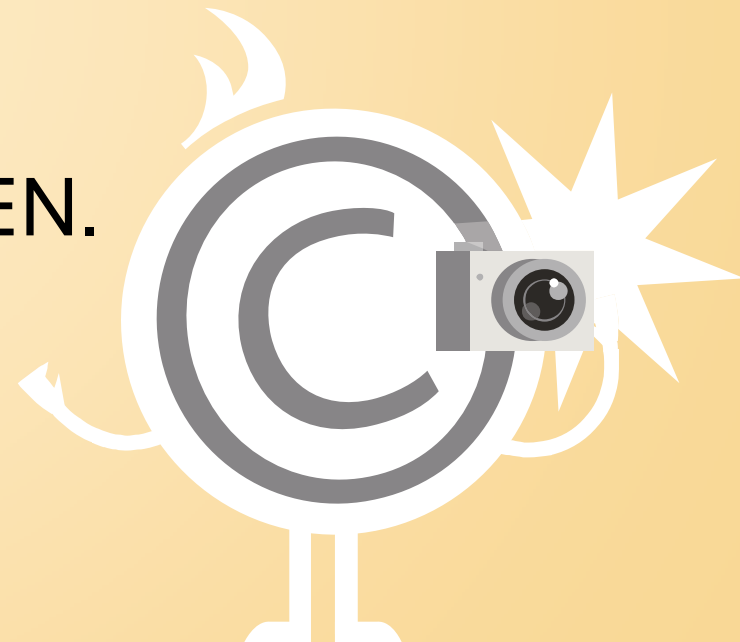
- Tekijä päättää, miten hänen teostaan saa käyttää ja julkaista.

Mitä tekijänoikeus tarkoittaa?

- Tekijä saa taloudellisia ja moraalisia oikeuksia
- **Tekijä päättää, miten teosta saa käyttää**
esimerkiksi
 - Saako teoksen julkaista
 - Painetaanko teoksesta kappaleita
 - Saako teoksen liittää osaksi toista teosta, esim. musiikkia elokuvaan tai mainokseen
 - Saako teoksen muuttaa toiseen taiteenlajiin, esim. kirjan elokuvaksi
- Tekijänoikeus mahdollistaa, että luovalla työllä voi ansaita elannon

Miten suoja syntyy?

- Suoja syntyy **automaattisesti**, kun teos on tehty
 - Ei vaadi rekisteröitymistä tai ©-merkin käyttämistä
- Luovan työn tuotoksen on ylitettävä **teoskynnys**
- Teoskynnys ylittyy, kun teos on ITSENÄINEN ja OMAPERÄINEN.

Mitä tekijänoikeus suojaa?

- Luovan työn tulosta
 - Kirjallinen tai taiteellinen
 - Teoskynnyksen ylittävä teos
 - Toteutustavalla ei ole väliä
- Tekijänoikeus suojaa teoksen ILMENEMIS- TAI ILMAISUMUOTOA eli muotoa, johon tekijä on työnsä tuottanut
 - Suojan saamiseksi ei ole laadullisia tai taiteellisia vaatimuksia

Mitä tekijänoikeus EI suojaa?

- Tekijänoikeus EI suojaa tietoa, ideaa, juonta tai periaatetta
- Tietoa ja ideaa saa käyttää vapaasti, kunhan tuottaa ilmenemismuodon (esim. tekstin) itse.

Lähioikeuksien suoja

- Kaikki tuotokset eivät saa tekijänoikeussuojaa, mutta voivat silti olla suojattuja tekijänoikeuslailla
- Ne voivat saada LÄHIOIKEUKSIEN SUOJAA
Esimerkiksi valokuvat, esiintyvät taiteilijat, luettelot ja tietokannat
- Lähioikeussuojan sisältö on lähes sama kuin tekijänoikeussuoja
Ero lähinnä suoja-ajan pituudessa.
- Lähioikeuksien suojaaman tuotoksen käyttöön tarvitaan myös **tekijän lupa**.

Kuka saa suojaa?

- **TEKIJÄNOIKEUS SYNTYY AINA TEKIJÄLLE**
- Tekijä on henkilö, joka on tehnyt teoksen
 1. Aina luonnollinen henkilö
 2. Tekijän iällä ei ole merkitystä - myös alaikäiset lapset voivat saada tekijänoikeuden omalle työlleen
- Tekijä voi luovuttaa tai siirtää tekijänoikeutensa tai osan niistä toiselle
 1. Luovutuksen saajaa kutsutaan **OIKEUDENHALTIJAKSI**
 2. Oikeudenhaltija voi olla yritys, organisaatio tai oppilaitos.

Tekijänoikeuden sisältö

TALOUDELLISET OIKEUDET

- **Kappaleen valmistaminen**
 - Esimerkiksi
 - Painamalla
 - Kopioimalla
 - Tallentamalla
- **Yleisön saataville saattaminen**
 - Julkinen näyttäminen
 - Julkinen esittäminen
 - Teoskappaleen levittäminen (myyminen, lainaus, vuokraus)
 - Yleisölle välittäminen (esim. jakaminen verkossa)

MORAALISET OIKEUDET

- **Isyysoikeus**
 - Tekijä mainittava, kun teosta käytetään.
- **Respekti- eli kunnioittamisoikeus**
 - Teosta ei saa muuttaa tai saattaa yleisön saataville tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tai omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla.

Kuinka kauan suoja on voimassa?

- Tekijänoikeus on voimassa TEKIJÄN ELINIÄN + 70 VUOTTA tekijän kuolinvuodesta

- Lähioikeudet suoja-aika vaihtelee

- esimerkiksi valokuvat 50 vuotta kuvan ottamisvuodesta
- Valokuva voi saada myös tekijänoikeussuojaa, jolloin suoja-aika on voimassa 70 vuotta valokuvaajan kuoleman jälkeen
- Luettelo- ja tietokantasuoja 15 vuotta

TEOSTEN KÄYTTÖ OPETUKSESSA

- **Käyttöoikeus voi perustua**
 - Lakiin
 - Lupaan tekijältä / oikeudenhaltijalta
 - Lupaan tekijänoikeusjärjestöltä
- **Vapaasti voi käyttää**
 - Teoskynnys ei ylity
 - Suoja-aika umpeutunut
 - Ideaa, tietoa, juonta, periaatteita tms.

TEOSTEN KÄYTTÖ OPETUKSESSA

- **Teoskappaleen näyttäminen**
 - Teoskappaleita voi näyttää opetustilanteessa
 - Esimerkiksi kuvia kirjasta
- **Teosten esittäminen opetuksessa**
 - Esim. musiikin soittaminen ja kuunteleminen, kirjan lukeminen ääneen, äänikirjan kuunteleminen, radion kuunteleminen
 - Ei koske näytelmien eikä elokuvien esittämistä
 - Niiden esittämiseen tarvitaan lupa
 - Ei koske kappaleen valmistamista kuten kopioimista tai tallentamista eikä välittämistä

ELOKUVIEN ESITTÄMINEN

- Tarvitaan aina erillinen lupa
- Koulutuksen järjestäjän / oppilaitoksen hankittava itse
- 1. **Kotimaiset elokuvat**
 - Lupa Tuotos ry:ltä (www.tuotos.fi)
- 2. **Ulkomaiset elokuvat**
 - Lupa M&M Viihdepalvelu Oy:ltä
 - Elokuvalisenssi (www.elokuvalisenssi.fi)
- Kertaesityslupa / vuosilupa
- Elokuva voi olla TV:stä tallennettu, kirjastosta lainattu, ostettu yms.

TV-OHJELMIEN ESITTÄMINEN

- Opetushallitus hankkinut opetustallennusluvan kaikille peruskouluille ja lukioille
- Opetustallennusluvalla saa
 - Tallentaa tv-ohjelmia YLE TV1, YLE TV2, MTV3, YLE Teema & Fem –kanavilta
 - Esittää kotimaisia ohjelmia Yle Areenasta ja Elävästä arkistosta
- Luvan ulkopuolella
 - Muut kotimaiset ja ulkomaiset tv-kanavat
 - Elokuvat, ulkomaiset jatkuvajuoniset sarjat, mainokset
 - Ostetut, lainatut ja vuokratut tallenteet

VERKKOVIDEOIDEN ESITTÄMINEN

- **Verkkovideot (YouTube, musiikkivideot jne.)
tekijänoikeuslain tarkoittamia elokuvateoksia**
- Videoiden esittämiseen opetuksessa tarvitaan lupa
- Tekijänoikeudenhaltija on voinut sallia videon käytön opetuksessa
 - CC-lisenssillä
 - Verkkosivun käyttöehdoissa
- Kotimaisia ohjelmia saa esittää Yle Areenasta ja Elävästä arkistosta
 - Opetushallituksen hankkimalla luvalla

TEOSTEN KÄYTTÖ OMASSA MATERIAALISSA

**Toisten tekemän teoksen käyttöön
tarvitaan yleensä tekijän lupa.**

Lupaa ei tarvita:

1. Tiedon, ideoiden, periaatteiden käyttö

- Kunhan kirjoittaa omin sanoin
- Muista lähdekritiikki ja merkitse lähde

2. Sitaattien käyttö

- Suorien tekstilainauksien käyttö mahdollista
- Sitaatilla oltava yhteys omaan tekstiin ja tarkoituksen mukainen laajuus
- Muista merkitä tekijä ja lähde

TEOSTEN KÄYTTÖ OMASSA MATERIAALISSA

3. Tekijänoikeusvapaita teoksia saa käyttää vapaasti

- Teokset, joiden suoja-aika ei enää voimassa
- Lait, asetukset, viranomaispäätökset

4. Linkkien tekeminen

- Suorien linkkien tekeminen alkuperäiselle sivustolle
- Videon upottaminen omaan projektityöhön
 - Tarkista tai hanki lupa videon esittämiseen luokassa

Lähteen oltava laillinen eli tekijän suostumuksella jaettu ja levitetty.

TEOSTEN KÄYTTÖ OMASSA MATERIAALISSA

Monenlaiset luparatkaisut mahdollistavat teosten käytön opetuksessa

1. Oppilaitoksille hankittu Kopioston kopiointilupa
2. Tekijänoikeusjärjestöjen muut luparatkaisut
3. CC-lisenssit
4. Lupa suoraan tekijältä tai oikeudenhaltijalta

OPPILAITOSTEN KOPIOINTILUPA

- Opetushallitus on hankkinut kaikille peruskouluille ja lukioille kopiointiluvan opetuskäyttöön
- Kopiointiluvalla saa
 - Kopioida, skannata ja tulostaa valokuvia, piirroskuvia, sarjakuvia, nuotteja, laulunsanoja, tekstiaineistoja jne. kirjoista, lehdistä ja muista julkaisuista sekä internetsivuilta
 - Liittää kuvia ja tekstiä osaksi omaa materiaalia tai projektitöitä
 - Jakaa aineistoja oppilaille suljetussa verkossa

KOPIOINTILUPA

- Kattaa sekä valokopioinnin että digitaalisen kopioinnin ja käytön opetuksessa
- Aineisto voi olla digitaalinen tai painettu
 - Kotimainen tai ulkomainen
 - Kirjallinen tai kuvataiteellinen teos
 - Lähioikeuksien suojaama teos - valokuva, luettelo tai tietokanta
 - Nuotti tai laulun sanoitus
- Kopiointiluvan ulkopuolella ainoastaan
 - Työ-, harjoitus- ja vastauskirjat, kotimaisten näytelmien digitointi
 - Musiikki, av-teokset ja tietokoneohjelmat
 - Aineistot, joita koskevat omat lisenssi- tai käyttöehdot
 - Esim. maksullinen sähköinen oppimateriaali

KOPIOINTILUVALLA SAA

- **Digitoida painettuja julkaisuja**
 - ✓ Peruskoulussa: 5 sivua per julkaisu, kuitenkin enintään 50 % julkaisusta
 - ✓ Lukiossa: 15 sivua per julkaisu, kuitenkin enintään 15 % julkaisusta
- **Valokopioida painettuja julkaisuja**
 - ✓ 20 sivua per julkaisu, kuitenkin enintään puolet julkaisusta
- **Kopioida ja tulostaa avoimelta verkkosivulta tekijänoikeuden suojaamaa tekstiä ja kuva-aineistoa**
 - ✓ 20 sivua per sivusto
- **Nuottijulkaisut, nuotti ja laulunsanoitukset:**
 - ✓ 10 sivua per julkaisu
 - ✓ Esityskäyttöön vain oppilaitoksen omiin maksuttomiin tilaisuuksiin, joissa yleisönä vain henkilökuntaa ja oppilaiden vanhempia

CC-LISENSSIAINEISTON KÄYTTÖ

- Tekijä on voinut sallia teoksensa käytön ns. CC-lisenssillä
- Lisenssimerkki ja tekijä on merkittävä omaan työhön
- Linkki alkuperäiseen teokseen, jos mahdollista
- Varmista, että aineisto on luvallisesti verkossa
- Lisenssikuvakkeet kertovat, miten teosta saa käyttää. Esimerkkejä:

CC BY	tekijän nimi mainittava
CC BY-ND	tekijän nimi mainittava, ei saa muunnella
CC BY-NC	tekijän nimi mainittava, vain ei-kaupallinen käyttö
CC0	vapaa käyttö, myös kaupallinen käyttö käyttöön, tekijän mainitsemista ei edellytetä

Ennen kuin käytät CC-lisensoitua materiaalia, selvitä, millä ehdoilla tekijä on sallinut käytön.

Lisätietoa: www.creativecommons.fi

TEKSTIAINEISTOJEN KÄYTTÖ

- Tiedon ja idean käyttö sallittua
- Siteeraus
- Lehtiartikkelien, taulukoiden, tekstiotteiden liittäminen osaksi työtä
 - Mahdollista oppilaitoksille hankitulla Kopioston kopiointiluvalla
 - Kopiointiluvalla saa sekä kopioida netistä että skannata kirjoista ja lehdistä, kun työtä ei julkaista netissä
- Varmista lähteen luotettavuus ja muista merkitä lähde

KUVIEN KÄYTTÖ

Mahdollista käyttää:

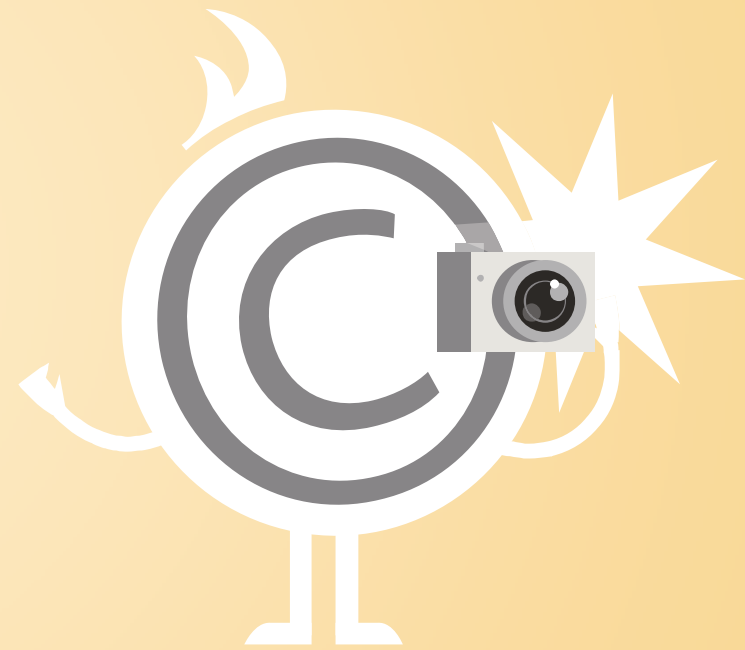
- Itse otettuja kuvia
- Tekijältä/valokuvaajalta saadulla luvalla
- Oppilaitoksilla olevalla Kopioston kopiointiluvalla, kun työtä ei julkaista netissä
- CC-lisenssillä
- Kuvia, joiden suoja-aika ei enää voimassa

Muista aina merkitä kuvan tekijän tai valokuvaajan nimi.

KUVAAMINEN

- Julkisella paikalla saa kuvata
 - Paikanomistaja voi kieltää kuvaamisen julkisellakin paikalla
- Kuvaaminen on eri asia kuin kuvan julkaiseminen
- Kuvan julkaiseminen ei saa loukata kuvassa olevan henkilön yksityisyyttä tai kunniaa

Kannattaa pyytää lupa kuvassa olevilta henkilöiltä kuvaamiseen ja kuvan julkaisemiseen.

MUSIIKIN LIITTÄMINEN

- Tarvitaan musiikinoikeudenhaltijoiden lupa
- Musiikin tallennusluvan saa Teostosta (www.teosto.fi) ja Gramexista (www.gramex.fi)
- Itse tekemäänsä musiikkia saa käyttää
- Netistä löytyvää musiikkia, jonka käyttö sallittu esim. CC-lisenssillä.
 - Huomaa, että musiikin tulee olla luvallisesti saatavilla netissä.

**Muista aina merkitä
musiikintekijöiden nimet.**

VIDEOIDEN KÄYTTÖ

- Videon tai sen osan liittämiseen osaksi omaa työtä tarvitaan lupa.
 - Luvan voi hankkia tekijältä/tekijöiltä tai tekijänoikeuden haltijalta (esim. tuottaja, jos videolla on tuottaja)
 - Lupa videon käyttöön on voitu antaa CC-lisenssillä. Tarkista huolella käyttöehdot.
- Suoran linkin tekeminen verkkovideoon on mahdollista.
 - Huom! Videon tulee olla luvallisesti saatavilla netissä.

TEOKSEN MUOKKAAMINEN

Teoksen muokkaamiseen ja muunteluun tarvitaan teoksen tekijän tai oikeudenhaltijan lupa.

- Tekijä on voinut sallia teoksensa muuntelun CC-lisenssillä.
 - Tarkista huolella käyttöehdot. Kaikkia CC-lisenssillä jaettuja teoksia ei saa muunnella.
- Oppilaitosten kopiointiluvalla saa harjoitella oppitunnilla teosten muuntelua, esim. kääntämistä ja kuvankäsittelyä.
 - Muunneltua työtä saa käyttää vain oppitunnilla, ei esim. jakaa netissä
- Teoksia muunnellessa tulee huomioida tekijän **moraaliset oikeudet**.
 - Teosta ei saa muunnella tekijää tai teosta loukkaavalla tavalla.

LÄHTEEN MERKITSEMINEN

- Kun käytät muiden tekemää materiaalia tai lainaat toisen tekemää teosta, tulee **tekijän nimi ja lähde merkitä hyvän tavan mukaisesti.**
- Kopiraittilan koulusta opettajan materiaalipankista (www.kopiraittila.fi) löytyy jokaiselle luokka-astelle lähdemerkintämallit.

TEKIJÄNOIKEUKSIEN OPETTAMINEN

- Pelillinen tekijänoikeuksien opetusmateriaali verkossa
 - Maksuton
 - Uusien opetussuunnitelmien mukainen
 - www.kopiraittila.fi
- Luokkatilat eri koulu- ja luokka-asteille, joista löytyy omaa pelillistä opetusmateriaalia
- Uutishuoneessa videoita, muistilistoja erilaisiin projekteihin ja muistilistakone
- Tekijänoikeussanasto
- Opettajan materiaalipankissa kootusti kaikki materiaalit helposti löydettävissä

TEKIJÄNOIKEUKSIEN OPETTAMINEN

- Opettajalle pedagogista materiaalia
 - Opettajan pedagoginen opas tekijänoikeuksien opettamiseen
 - Opetustuntivinkit kullekin luokka-asteelle
 - Tekijänoikeusopas
 - Tekijänoikeuksien opettamiseen opetusmateriaalia
 - Lähdemerkintämallit ja muistilistat projektitöiden tekemiseen
 - Oman tuottamisen polku (prosessin eri vaiheet)

TEKIJÄNOIKEUKSIEN OPETTAMINEN

- 1-2 lk
 - Tehtäväkortit luokkatilassa
 - Tekijä ja teos –muistipeli
 - Etsi ©-merkki –peli
 - Väritä teos – tulostettava tehtävä
 - Lähdemerkintämallit
- 3-4 lk
 - Tehtäväkortit luokkatilassa
 - Onnenpyörä –peli
 - Muistilistat projektitöihin
 - Lähdemerkintämallit
 - Tulostettava lähdemerkintäharjoitus

TEKIJÄNOIKEUKSIEN OPETTAMINEN

- 5-7 lk
 - Tehtäväkortit luokkatilassa
 - Artisti -peli
 - Tietovisa
 - Muistilistat projektitöihin
 - Lähdemerkintämallit
 - Tulostettava lähdemerkintäharjoitus
- 8-9 lk
 - Tekijänoikeustietovisa
 - Musikaali –tehtävä
 - Tekijänoikeusjärjestöt -muistipeli
 - Muistilistat projektitöihin ja tekijänoikeuksiin
 - Lähdemerkintämallit

LISÄTIETOA TEKIJÄNOIKEUKSISTA JA OPPILAITOSTEN LUVISTA

- Pelillinen tekijänoikeuksien opetusmateriaali verkossa www.kopiraittila.fi
- Laaja verkkosivusto tekijänoikeuksista ja oppilaitosluvista www.kopiraitti.fi
- Seuraa Kopiraittia Facebookissa
- Kysy Kopiostosta: neuvonta@kopiosto.fi
- Muualla verkossa:
- www.operight.fi
- www.tekijanoikeus.fi

© Kopiosto ry, 2017
Piirroskuvat: Tarja Petrell